

У, сарул гермүдиг улм олар ТОСХХМН

Оли-амтна джиргэлиг ясрулдж улм зээхрүлхин эрклэдниг амгьулныта, хувтгай баялгыгын тала Коммунистическ парты болн Советск правительств мууолт уга кблмш делгрүлдж, оньдинд эн төрмүдас оньган хобдгьүлхш.

Коммунистическ партин болн Советск правительствин килмэжин билчэр, амтн баах гермүдиг олар тосххин тускар, оли амтна баах баадлинь ясрулгыар, пэтр элвджуллгыар сүл джилмүдин эргид, мана орн-нутгт ик кблмш кегдв.

„СССР-т, амтн баах гермүд тосхлгыг делгрүлхин тускар“ 1957 джилч июль сарин 31-д гаргыгдсн КПСС-н ЦК н болн СССР н Министрмүдин Советин токтавр, пэтрин гермүд бэрлгына кблмш делгрүлгына ик гилг дбнь нбкд болв.

Пэтр тосхлгына кблмш, амтн баах гермүдиг олар кедж делгрүлгы мана Хальмг республикад нег үлү ик хурц төр болдж тусджана.

„Хальмг автономн тангычд дбнь нбкд үзүлхин тускар“ 1957 джилч февраль сарин 22-т гаргыгдсн РСФСР-н Министрмүдин Советин токтавр, мана Хальмг республи-

кдйирик дбнь-нбкд үзүлгдлэ. Тер үзүлгддях дбнь-нбкдэр тулг келж, Хальмг республикин эдл ахуг боин культурин тосхлитг, саянар, кучтэ кевэр делгрүлгыг, тедү мег амтн баах гермүд икар, олар тосхлгын — республикин партийн, советск болн эдл ахун организацсин гол эрхн төрмүднэ билэ, тер кевэрн ода чигн баагыя.

Тегэд, РСФСР н Министрмүдин Советин тер токтавриг куцайлгыар мана республикин партийн, советск болн эдл-ахун организац збвэр элэд кблмш кеснэ, ниднак джилэр болхла эн джил амтн баах гермүдин тонь кесг холвж бсснэ кед болв чигн ил үзгдлж, медгддхана.

1957 джил мана республикад тосхлгдсн гермүдиг дотрк агьугьарнь тоолхла 74 миньгын квадратн метр болдж тусв. Тер тосхлгд гаргыгдсн мбньгнэ тонь 52 сай 700 миньгын арслнь.

Тосхлтин кблмш эн джил ниднакар болхла кесг холван ик. 1958 джилч зурагыар болхла, цуг республикар 139 миньгын 575 квадратн метр агьу күргдлж, амтн баах кесг олн гаявгыя гилг гермүд ши-

нас тосхгдхмн. Тер догр онц-онц улс шишлнь бийлэн гермүд бэрлгына агьунь 89 миньгын 300 квадратн метр болхмн.

Амтн баах гермүд тосхлгына эн джил 69 сай 400 миньгын арслгы гаргыгдхмн.

Болв зуг республикар тосхлтин кблмш ягыж кегдлж йовхинь, пэтрин гермүд ягылж тосхгдлж йовхинь шиндхлэд хялэхлэ, эн тускар госуларствин үзүлжях дбньгиг куцлнь эс олзлдж чаджахмдн ил болдж гарчана.

Амтн баах гермүд тосхлгына кблмш делгрүлгына кергт 1958 джил гундл уга ик мбньгын гаргыгдсн бийнь, тосхгддях гермүдиг цааранднь келгэнд тосхлтин материалмүд баагыя байсн бийнь, шинэс тосхгддях гермүдин тоогын бслт мана республикад йир хашньгар бблдлж йовна.

Тосхгдлж одсн гермүдин дотрк кемдхягынь дуньнхлэ, эн джилч сентябрь сарин нег шинд, мана республикад 26 миньгын 44 квадратн метр агьута пэтрин гермүд тосхлгдсн болдж гарчана. Болв зуг, зурагыин куцайлгыар болхла, гернь арвхн наамхн процент бблдлж тусджана. Ташр тер деер келгдсн, 26 миньгын 44 квадратн метр агьута тосхгдсн амтн баах гермүдас 14 миньгын 900 квадратн метр агьунь онц-онц улс шишлнь

бийстэн тосхсн гермүдт тусджана. Онц улс шишлнь бийстэн гермүд бэрлгына зурань эн джил арвхн зургьахн процент күрч куцагдсн болдж гарчана.

„Калмыкстрой“ трестин, бий деерэн даадж авсн, пэтрин гермүд тосхлгыар кедж йовх кблмшнь, совхозмүдин кех збвтэ пэтрин гермүдин тосхлгнэ, кегдлж йовх цуг наалк тосхлтин кблмшлэ дуньгцулхлэ, цугтагыаснь татугыар, ик гундлта хашньгар кегдлж йовна.

Республикин совхозмүдэр тосхгдэд белн болдж одсн гермүдин агьугын тоогыннь келхлэ 4715 квадратн метр, процентэр зуг арвхн гурвхн процент куцагдв. „Калмыкстрой“ трестин бий деерэн даадж авсн, пэтрин гермүд тосхлгыар болхла эн халхар 6420 квадратн метр агьута гермүд бэргдсн болджана. Зурагыин куцлтарнь тоолхла 36-н процент куцагдлж.

„Калмыкстрой“ трест шишлнь бийстэн нерэдгдсн гермүдэн нег үлү хашньгар, нег үлү муугьар тосхлж-босхлж йовна гилж келх кергтэ. Эн джил эн трест, дотрн бактх заягыарнь тоолхла, энүнэ күчн чидлар тосхгдсн гермүдин агьунь арэн гилж 488 квадратн метр күрч, зурагыин куцлтар тоолхла арвхн гурвхн процент болдж гарна.

Облфод нерэдгддх, тосхгддх ах, уг-тоогьарн зэ-бээрэрн, агьугьарн 800 квадратн метр күрч куцагдх збвтэ, пэтрин гермүд тосхлгнэ нерэдгдлж „Калмыкстрой“ трестин нерн деер йир тосхлтин материалмүд, тосхгддях оньдан гермүдт гаргыгдлж оч.

Уг тоогьарн 630 квадратн метр агьута, балгысна коммунхозт нерэдгдсн хойр обшежигиннь болн эрдм-сургыулин халхин төрмүд хагыар балгысна отделд нерэдгдлж дотрк бээрэрн 168 квадратн метр агьута хойр герин деталмүдин тасчад, тарагыад авад йовлж олчхадж. Тер учрар эн гермүд тосхгдлж босхгдсн уга.

Амтн баах гермүд тосхлгнэ бээрн газрин тосхлтин материалмүд: чолун, кирпич, тоосх, хад чолун, хулсн, хулсар кесн плиткс, нань чигн тиим тосхлтин материалмүд муугьар олзлгддхана.

Гермүд тосхгддях газрмүдэр, тосхлтин материалмүд баах газрмүдэр, хялэмдх хармдх тату болсн учрар, материалмүдин геедрлг, хулхулхлнь йир ик.

Гермүд тосхгддях гермүд кблмшчнрин күч-кблснэ бурдэмдх муугьар кегдлжых сам баанэ. Тосхлтин материал эс күртдхягин учрар кеджых кблмштнэ зокслт гарна, гер-

муд тосхлгъар кблмдях код-
лмшчнриг нег ормаснь нег ор-
мурнь кббгъат, амрен кблмш
келгфлго баадг йовдлмуд бас
баанә.

“Калмыкстрой” трестин уп-
равляющ ур Жуковский, пәт-
рин гермуд тосхлгъна кблм-
шиг арднь ордж шууж хә-
ләхш, эн туск кблмш эвд-
жәх тосхлтин управленьсин
начальникудиг шоодж зас-
хш. Амрарнь келхд гардван
сулдхчкдж.

Түрүн болдж түргәр келдх
збвгә гермудин тосхлгиг төг-
сәхин эркд, тосхлти маге-
риалмудан чигн, кблмшчнрән
чигн, тним тосхлтеур хурадж
хамцулх баәсн, эн кблмшиг
Приозерн болн Сарпинск райо-
дин совхозмуд эс келжәсн
деерән, баәрн газрин дала әл
материалта бийснь, туугән
оләлдж чадджацхәхш.

Тегәд чигн, Приозерн рай-
она совхозмуд, гермуд тосхл-
гъна зурагъан әрән гидж 17
процент күргдж куцаддж, агь
угъарнь тоолхла 5332 квад-
ратн метр тоота гермуд бар-
гддж. Сарпинск района сов-
хозмуд 3644 квадратн метр
агьута гермуд тосхлхадж, эс
ж зурагъан 20 процент ку-
цадхәлж.

Онц-онц улст шишлнь бий-
стән гермуд бардж автха гигь-
гәд государств гаргьдз бг-
чәх ссудиг хаджгър эдлжәх

йовдлмуд он баанә, эн ним
му нертә йовдлмуд Элст бал-
гъснд нег улу ик.

Кблмш келдгж дуусгдәд
уга баәгл, зәрмән нам эс
тосхгдсн гермудин бийинь,
кблмш келдәд дуусгдәд оль-
ти вәд, тним эс тосхгдсн гер-
мудиг тосхлдж одв гигьәд,
худлар акт келгәд, ссудин
мбнъгиг кемджәнасьн давулад
анад баәсн йовдлмуд баанә.
Онц-онц улст шишлнь бий-
стән гермуд бардж авлгънднь
нерәгдсн тосхлтин материал-
мудиг, теднд, бийсгнь бггго,
колхозмудин болн совхозму-
дин зәрм гардччр түүг талин
кблмшт гаргьдәд баәлг учр
баанә.

Элст балгъснд, коммунальн
банкин ссудәр келдх 13 минъ-
гън квадратн метр агьута гер-
мудәс, тосхлгид белн болснь
4300 квадратн метр. Эн тоо-
гъар авд хәләхла, кблмш
ямаран хашнгар келддж йов-
хнь медгдджәнә.

Элст балгъснд онц-онц бий-
стән гермуд тосхлдях улст 2
сай 168 минъгън арслнъга
ссуд бгдддж, түүгәс 456 минъ-
гън арслнъгнь талин кергт
гаргьддз оч. Элстл, 8 с авн
10-н минъгън арслнъ күргдк
ссуд авцхәсн бийстән гермуд
бардјәх онц-онц тосхачнрас
2) кунь ода чигн гермудән
әклдк тосхад уга.

Нимәгъд-йисәгъд минъ-
гъәд арслнъга ссуд авцхәсн,

бийстән гермуд бардјәх, хойо
онц-онц тосхачнрг, кблмшнь
әклдәд уга баәгл, 2 ч номер
гә тосхлтин управленә техник
ур Куш А. М. худл акт келж
бгч.

Бийтән ссудәр гер бардјәх
Ангучиев, кблмш эс келдсн
бийинь, 47 процентнь келгдз
оив гигьәт, балгъсна техни-
ческ инвентаризационн бюрон
техник Чульчинов бас худл
акт келж бгч. Горгоргин ах
бухгалтер С. С. Нирановд 10
минъгън арслнъга ссуд бггх
баәсн, түүнд 20 минъгън ар-
слнъга ссуд бгдддж.

Оиа цуг эн тоотиг тоолад
авад иохлә, бийстән герму-
д бардјәх улст ссуд бгггнә
гарчәх хаджгър йовдлмуд.
шинәс пәтрин гермуд тосхл-
гъна зура эс куцадгггн — цуг
эн тоотин учр — йовдл, эн кбл-
мшиг комбанк, түүнә упо-
номоченный ур Ц-ренов Л.
чәләдк эс шуужәснә учр
йовдл болджана гидж келх
кергтә.

1958 джилин сентябрь са-
рин нег шини дуусггх збвгә
баәсн, ут-гуршдан 5370 квад-
ратн метр агьута, онц-онц
улст бийстән селәнә эл-ахун
банкн халхар Элст балгъснд
тосхлгдх збвгә баәсн 178 ге-
мудис әрән гидж 15 кн гер
гбксәгддж Тернь агьугъарн
450 квадратн метр болжана.
Эн онц-онц бийстән герму-
д бардјәх улс авх збвгә 1 сай

362 минъгън ссудан куцад-
цуггагъинь авцхәкәсн баәсн.
Онц-онц улс бийстән гер-
муд тосхлгәнд нерәгдсн ши-
фериг Приютненск района
“Дружбә” колхоз — 1000 лист,
Кировин нертә колхоз — 4505
лист оньгдан кергт гаргьчәх-
кидж. Апанасенковск райо-
на 20 ч номертә совхозд. Стали-
нә нертә колхозд 315 кубо
метр мол. 450 лист шифер.
ут-гуршдан 108 минъгън ар-
слнъга материал 4 ч номертә
совхозин рабкоопин ахлач
худлчкидж.

Амгн баәх гермудин тосхл-
тиг хашнгар, муугъар кел-
гън, онц онц улс бийдән гер-
муд барлгънд мбнъг элггънә
диг-дара эвдггн, тосхлтин
материалмудиг сәйнәр эс хә-
ләлж-харлгън, эн тускар хул-
ха хул икдггн — эн тоотиг
шиндләт, тоолад авад ирх-
лә, ют учрар ним болжәхн
ил медгдджәна.

“Калмыкстрой” трестин уп-
равляющ ур Жуковский, се-
ланә эл-ахун банкн управ-
ляющ ур Мошолыков, селәнә
эл-ахун танъгъчин управле-
нә начальник ур Бабышев,
совхозмудин керг директор
муд болн колхозмудин зәрм
ахлачнр пәтрин гермуд тосх-
лгънә амрән сән оньган бггго
эн кблмшиг чанъгъахин әклд
йир сулар кблмш делгрүл-
дјәлхәнә.

Гермуд цагларн келдлго,

кегдх болзәсн давулад
кеситән төгсәгдгго новлмуд
бас баанә. Тегәд пәтрин гер-
мудиг темдглен цаглань келж
дууслгън — йир ик чинртә кбл-
лмш.

Танъгъчин потребсоюз, ах-
лачнь ур Сидоренко, бийстан
гермуд бардјәх улсиг тосхл-
тин материалмудар нег улу
молар, шиферәр йир муугъар
тегкдјәнә.

КПСС-н Элст балгъсна болн
зәрм районн комитетс тос-
хачнр дунд цәәлгъврнн поли-
гическ кблмш делгрүлгънд,
эн дунд социалистическ дбр-
лдә кучгә кевәр делгрүлгъ-
нд, бмн нуурт йовх улсин
дамшлт олнд күргдз цәәлгъдз,
медүллж бгггънд йоста сән
оньган бгчәцхәхш.

Пәтрин гермуд тосхлгъна
зура ягъдз куцаддз йов-
хинь әдн арднь ордж шундз
хәләхш, эн кблмшин зура
эвддз йовх организацсин болн
предприягъсин гардчнриг шу-
рүлкдз засглцхәхш.

Амгн баәх гермудиг түргәр,
олар келж элвәжуллгън йир
ик кергтә кблмш. Эн кблм-
шиг лавта кевәр гартан авч,
тосхачнрас сән кблмшиг некл-
гън, тосхлтин кблмшиг шид-
рас мел эркн биш ясруллгън —
пәртийн, советск болн эл-
ахун организацсин тасрхан
угагъар келх, куцах збвгә ик
ачга-туста, кундтә төрмүднь.

Д. АЛЫВАНОВ.